

Scenarnica 6.0.:

»Papir vse prenese«

ANA ŠTURM

Scenarij za leto, ki je za nami, bi si težko izmislil ali izmislila tudi najbolj nor scenarist ali scenaristka. Čeprav se v teku pandemije scenaristom – vsaj v teoriji – delovno okolje ni bistveno spremenilo, saj gre v osnovi za osamljen poklic, pa so bili po drugi strani številni ustvarjalci zaradi vseh negotovosti, ki so bile v zraku – od znanstvenofantastičnih do političnih – soočeni z razmerami, v katerih je bilo zelo težko biti ustvarjalen. Za marsikoga je bilo obdobje produktivno, po drugi strani pa, kot pravi scenaristka Iza Strehar, »za marsikaterega ustvarjalca pandemija ni bila najlažja in s tem ni nič narobe; razmere definitivno niso bile spodbudne za kreativnost in res me razjezi, ko slišim kak komentar, da bi morali ustvarjalci izkoristiti karanteno za inkubacijo in čim več ustvarjati. To res ne gre tako.«

Med tiste, ki so bili med pandemijo zagotovo produktivni, spadajo udeleženci »petega letnika« Scenarnice, scenaristične delavnice, ki poteka pod okriljem Društva slovenskih filmskih režiserjev oz. njegove (pod)sekcije DSR scenaristi. Gre za enega najuspešnejših projektov omenjenega društva. Scenarnica predstavlja pomembno pridobitev na področju razvoja domače scenaristike, ki še vedno velja za eno najbolj zapostavljenih in podhranjenih. O Scenarnici – zakaj je nastala in na kakšen način poteka – smo se za Ekran pogovarjali z Matevžem Luzarjem, scenaristom, režiserjem, aktualnim predsednikom DSR in enim od idejnih vodij Scenarnice, ter z nekaterimi udeleženci (Peter Bizjak [2019], Irena Gatej [2016], Aron Horvath [2018], Luka Marčetič [2017, 2021] Olga Michalik [2019], Darko Sinko [2016], Iza Strehar, [2017, 2020] in Urban Zorko [2020]), ki so se delavnice v zadnjih petih letih udeležili.

»Na Scenarnico sem se prijavil, ker sem po dveh, treh poskusih ponovno želel napisati scenarij za celovečerni film. Naslov projekta je **Inventura**, gre pa za zgodbo o moškem srednjih let, ki ga nekega dne napade neznanec. Skozi preiskavo

začne dvomiti o vsem, kar se mu je v življenju do takrat zdelo samoumevno,« svoje razloge za prijavo in sam projekt opiše Darko Sinko, ki se je udeležil prve izvedbe Scenarnice leta 2016. Film *Inventura* je končal konec leta 2020 in zdaj čakamo, da ga bomo lahko videli na velikem platnu. Pri tem Sinko dodaja, da je »scenarnica k realizaciji filma verjetno bistveno prispevala, in to na različne načine. Mogoče niti ne toliko v vsebinskem smislu, ampak preko nje sem scenarij dejansko spisal, na delavnici sem veliko razmišljal o scenaristiki, kako so narejeni filmi, kako so grajeni prizori itd.; se pravi, 'zrasel' sem kot scenarist. Preko vsega tega in dela v skupini sem pridobil dodatno suverenost, okrepil svoja stališča in kreativna izhodišča.«

Slovenski ustvarjalci so svoje scenarije kar nekaj let lahko pilili na scenaristični delavnici Pokaži jezik, ki je bila ustanovljena konec 90. let in je bila ena prvih tovrstnih delavnic na področju bivše Jugoslavije. Ko je »šola« Pokaži jezik, ki jo je vodil Zdravko Duša, prenehala z delovanjem, je v izobraževanju nastala večletna vrzel. Prvi resnejši poskus bolj sistematične obravnave scenaristike je leta 2013 ustanovljena katedra za scenaristiko na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo (magistrski študij), leta 2016 pa se mu je pridružila Scenarnica. Kot enega dlje trajajočih projektov, iz katerega je izšlo kar nekaj perspektivnih scenaristov in scenaristk, lahko omenimo še Grossmanovo nagrado in priznanje, ki ga od začetka 90. let vsako leto razpisuje AGRFT (v zadnjih letih v sodelovanju s sekcijo DSR Scenaristi). Na natečaju lahko sodelujejo študenti in študentke slovenskih univerz z izvirnimi scenariji za kratki igrani film ali kratko televizijsko dramo. Poleg Scenarnice pa obstaja še prav tako uspešna delavnica Kratka scena (več o tem v Ekranu september/oktober/november 2017), skupni projekt produkcije EnaBanda in Društva za uveljavljanje kratkega filma Kraken. Kratka scena je prva

scenaristična delavnica pri nas, ki je posvečena izključno razvijanju umetnosti kratkega filma.

Ampak vrnimo se k Scenarnici. »Pisanje scenarija je,« pravi Matevž Luzar, »kot iti v rudnik, torej je zelo težaško delo. [...] In najtežja stvar pri pisanju je priti do prve različice scenarija.« Scenarnico so organizatorji zato zasnovali kot intenzivno delavnico za razvoj scenarijev za celovečerne filme, od začetne ideje do prve verzije. Udeleženci se srečujejo daljši čas, cilj pa je napisati prvi osnutek scenarija. »Skoraj vse ostale mednarodne delavnice za udeležbo zahtevajo že prvo verzijo scenarija ali izpilen *treatment*. Zato smo se odločili, da ne bomo vstopali v prostor, ki ga pokrivajo že drugi. Želeli smo zasnovati delavnico, na kateri se bodo udeleženci naučili artikulirati svojo idejo, kjer bodo našli svoj izraz in hkrati dobili neka obrtniška znanja oz. orodja, ki jih bodo nato znali uporabljati tudi v svojem nadaljnjem delu,« o začetni ideji in konceptu Scenarnice pove Matevž Luzar.

Prva Scenarnica je pod budnim očesom Srdjana Koljevića – »človeške bajalice za probleme v scenariju«, kot ga je posrečeno opisala udeleženka scenarnice Irena Gatej –, ki scenaristiko že več kot 20 let poučuje na akademiji v Beogradu, potekala med pomladjo in jesenjo 2016, na njej pa je nastalo osem novih celovečernih scenarijev. Kot pravi Darko Sinko, je imel prav Koljević zanj na delavnici ključno vlogo: »Mislim, da ima izreden talent za vodenje takšnih delavnic. Ima ogromno scenarističnega znanja in izkušenj, hkrati pa ga ne prodaja za vsako ceno, kar tako počez, ampak zgolj tu in tam postreže s kakšnim zelo uporabnim nasvetom, ki je primeren za specifičen problem. Ob tem je zelo duhovit, razgledan in topel človek, ki je moja izkušnja delavnice zelo zaznamoval.«

»Po navadi se srečujemo 4 vikende in imamo 4 delavnice, strnjene v 2 meseca. Potem sledi mesec in pol t. i. delovne pavze, kjer udeleženci s pomočjo scenosleda pišejo svoj prvi osnutek. Na peti seansi – 5. vikendu se nam pridruži tudi zunanji strokovnjak; doslej je bil to vedno Christian Routh, mednarodno uveljavljen strokovnjak za področje scenaristike. Glede na to, da so udeleženci prej 2, 3 mesece intenzivno delali z nami, z dvema mentorjema in ostalimi v skupini, na ta način dobijo zelo neobremenjen zunanji pogled od nekoga, ki prihaja iz popolnoma drugega okolja, a hkrati nekoga, ki dobro pozna vzhodnoevropsko kinematografijo in te zgodbe zna umestiti v širši kontekst ter jim na ta način tudi pomagati,« potek scenarnice razlaga Luzar. »V teku delavnice sem dobila pogum, da raziskujem in preizkušam pisanje različnih prizorov in preko tega procesa spoznavam like in načine, na katere se tema filma lahko manifestira,« o svoji izkušnji pove Olga Michalik, ki

se je na delavnico prijavila s *treatmentom* za celovečerni film z delovnim naslovom **Flamenko**.

»S Scenarnico želimo tudi zbrati ljudi, nek kolektiv, ki se zna pogovarjati o scenarijih na podlagi dramaturgije, zgodbe, ki zna skupaj najti napake, iskati rešitve in razvijati znanje. [...] Ne gre samo za pomoč določenim projektom, ampak tudi za to, da se ljudje naučijo brati scenarije, da znajo detektirati dobre in slabe stvari, da se več pogovarjamo tudi o dobrih, ne samo slabih plath in da tudi izobrazimo ljudi, ki bodo nekoč lahko člani komisij ali odločevalci na kakšnem branju. [...] Zelo me tudi veseli, da pretekli udeleženci nadaljujejo skupno delo, da sodelujejo na kakem tretjem projektu, da drug drugemu berejo scenarije. To je tisto, kar je pravzaprav gojenje scenaristike,« razmišlja Luzar.

Izmenjava znanja in izkušenj je nekaj, kar ima pri sicer zelo samotnem in mukotrpnem opravilu pisanja scenarijev velik pomen, kar potrjujejo tudi udeleženci Scenarnice. »Debate v skupini motiviranih, nadarjenih kolegic in kolegov in ob tako predanih mentorjih so mi bile v resničen užitek – ko načeloma samotno opravilo (pisanje) postane strastno brbotanje filmskih duš, je to to. Imeti toliko možganov okoli sebe, ki se ukvarjajo s tvojo zgodbo (in ti z njihovimi), je za scenarista nekakšen plemeniti doping,« razmišlja Urban Zorko, ki je bil s projektom **Zadnji roast** eden od udeležencev Scenarnice v letu 2020. »Dejansko si vpleten v vseh osem projektov: pišeš svojega, ampak hkrati bereš še ostalih sedem, komentiraš na sestankih in aktivno sodeluješ pri njihovem soustvarjanju. [...] Eno je, da dobiš npr. teoretično znanje profesorja, meni pa je všeč še ta 'street cred', ko ti recimo 'sošolec' Dominik Mencej pove asociacijo iz Ramba na nekaj, kar si ti napisal, ker je pač to njegov najljubši film. To je nekaj tako dobrega, razširi ti percepcijo. [...] Tudi sicer so bili *feedbacki* ostalih najboljša stvar. Med nami se je zaradi tega ustvarilo neko posebno zaupanje,« se z Urbanom strinja Irena Gatej, ki je bila s projektom **None** o dečku, ki se z družino preseli v manjši kraj in spoprijatelji s tremi starejšimi gospemi, ki se borijo za njegovo naklonjenost, tudi ena od udeleženk prve Scenarnice v letu 2016.

Že po prvi petletki Scenarnica kaže lepe rezultate; od vseh udeležencev so 4 celovečerni filmi že posneti ter končani ali v postprodukciji. Še v letošnjem letu naj bi jih videli tudi na filmskem platnu. Okoli 15 projektov pa nadaljuje svoj razvoj preko različnih delavnic tako v tujini kot doma. Eden od filmov, ki naj bi kmalu ugledali luč filmskega projektorja, je **Eva**, ki je nastala po scenariju Ize Strehar. »Prvič sem se prijavila na Scenarnico v letu 2017 s prvo verzijo scenarija, ki sem ga napisala v teku mojega prvega letnika podiplomskega študija

Scenaristike pri prof. Mandiču, nato pa sem na delavnici scenarij predelala v bolj humoren žanr. Gre za zgodbo o 27-letnem dekletu po imenu Eva, ki je eksistencialno, finančno, profesionalno in ljubezensko v življenju obtičalo na ničelni točki, za povrhu vsega pa se še njeno telo odloči, da bo zaradi njenega načina življenja začasno izklopilo reproduktivni sistem, kar Eva dramatično označi za prezgodnjo menopavzo. Na predstavitvi projekta na Festivalu slovenskega filma, ki ga je organizirala Scenarnica, sem dobila producenta Vlada in Lijo (zavod December), ki sta mi priporočila režiserko Tijano Zinajić, s katero sva se odlično ujeli, tako da sem ji brez težav prepustila scenarij v režijo. Nato smo bili uspešni na razpisu za realizacijo prvencev, leta 2019 se je film posnel, zdaj pa je že v samem koncu posprodukcijske faze, zato upamo, da ga bomo lahko videli že v tem letu. Ker mi je Scenarnica že prvič toliko pomagala do prvega realiziranega celovečernega scenarija, sem se v letu 2020 prijavila še drugič.«

Letos se Scenarnice prav tako že drugič udeležuje scenarist, režiser in igralec Luka Marčetič. »Leta 2017 sem se prvič prijavil s projektom **Dekle noči** (delovni naslov), črno komedijo z nenavadno zgodbo o dekletu, ki trdi, da je superjunakinja, in kleptomanu, ki si želi postati njen *sidekick*. Gre za precej unikaten projekt, ki je bil trenutno potrjen na razvoju projekta. Novica me je močno razveselila, saj so mi s tem potrdili, da so na SFC le željni odštekanih in inovativnih projektov, če so dobro pripravljeni, za kar sem se v zadnjih nekaj letih precej potrudil. Čaka me še zadnji korak, realizacija. Zdaj že uradno verjamem, da bo projekt nekoč ugledal luč na koncu dolgega tunela.« Na letošnjo Scenarnico je bil sprejet s projektom **Dokler nas smrt ne loči** (delovni naslov), »*feel-good* družinsko dramo/komedijo o raznolikosti dveh generacij, boju med starimi in modernimi načeli in s kritičnim, a komičnim pogledom na toksično moškost.« Kot še dodaja Marčetič, »biti na delavnici ni samo to, da nekaj bolje napišeš, ampak je tudi neke vrste 'žig', s katerim lažje dobiš sredstva, ker projekt s tem pridobi večjo vrednost in resnost.«

A vsak kovanec ima seveda dve plati, ali kot razmišlja še eden od udeležencev Scenarnice, Peter Bizjak: »Občutek imam, da se je z mnogimi delavnicami, *talent campusi*, *meetingi* itd. vzpostavil nekakšen sistem nabiranja žigov komisij, ki odločajo, kateri projekt se bo udeležil katerega od teh dogodkov. Več žigov ko projekt dobi, več možnosti ima za financiranje. Kar pomeni, da imajo čisti, 'neokrnjeni' avtorski projekti manj možnosti. Tudi med Scenarnico sem se spraševal, katere klasike zgodovine filma bi preživele sito komisij. [...]. Med svojo izkušnjo s Scenarnico sem se še malo

bolj zavedel, da film vendarle ni samo scenaristična struktura, ki mora 'štimitati', vseeno gre za neko sanjsko predstavo, ki mora biti onkraj tega. Ne vem pa, če je delavnica pravo mesto za dosego tega. Pravzaprav bi rekel, da je to paradoks delavnic na splošno – scenarist potrebuje ta 'skok onkraj' in gre na (katerokoli) delavnico, da bi ga dobil, čeprav ga lahko v resnici proizvede samo sam. Morda pa vseeno mora na delavnico, da to spozna.«

Luzar poudarja, da »ne glede na to, za kakšno zgodbo gre, je pomembno tudi, da na Scenarnici kar najbolj razvijemo njen dramski potencial. Najbolj pomembno je, da ustrezno detektiramo, kakšen film udeleženec želi narediti, ker bo samo tak film lahko v končni fazi napisal oz. napisala. In to je tisto, kar je res pomembno, ne pa da se vsiljuje neke vzorce, ki izhajajo iz nekkih učbenikov ali iz nekkih preferenc, kakšni filmi bi morali nastati.« Plemenit cilj, ki pa ga je včasih zaradi različnih dejavnikov morda nekoliko težje prenesti v resničnost. Vsak mentor ima svoj okus in pristop, zaznamovan s svojimi vrednotami in izkušnjami. Vsak scenarij je unikaten in vsak pisec ima svojo senzibiliteto ter lastno razumevanje zgodbe in okusa. Tako se uspešnost delavnice oziroma dodelanost končnega izdelka pogosto zanaša na srečno kombinacijo mentorja, ki je ustrezen za določen projekt in ki se ujame z okusom ustvarjalca, in šele takrat nastane kreativen, konstruktiven pretok. Kot poudarja Peter Bizjak, pa je tudi »od posameznika odvisno, koliko je kdo od delavnice odnesel, in ker je bila delavnica zasnovana na komentiranju del drugih, je bil vsak od nas hkrati odvisen tudi od zavzetosti drugih delavničarjev«. In dodaja, da je »pri takem skupinskem komentiranju in iskanju idej neizogibno, da scenarij postane bolj podoben temu, kar trenutno prevladuje kot politično korektno.«

Scenarnica se je skozi izkušnje – tako mentorjev kot udeležencev – v zadnjih petih letih tudi razvijala, prilagajala, izboljševala; gre za nenehno »delo v nastajanju«. Kot pravi Luzar, je bila delavnica »najprej seveda ustanovljena zato, da ljudem pomaga priti do prvega scenarija. V naslednjih letih pa se je počasi pojavila potreba, da našo dejavnost še nekoliko razširimo, da jo odpremo tudi za nekoga, ki morda še nima ideje za scenarij, bi pa poslušal neka predavanja na to temo, o scenariju.« Pred dvema letoma so tako v DSR naredili program Scenarnica ABC, vsakoletno serijo predavanj na temo scenaristike. Glede na izkušnje zadnjih petih let so nadgradili tudi samo delavnico, in sicer »s tem, da smo začeli vključevati tudi druge strokovnjake. Ne govorimo več samo o zgodbi, ampak tudi o tem, kako predstavljati scenarije za interesirani javnosti, na kaj biti pozoren, kako se prijavljati

na druge razpise, skratka, delimo nek 'know how' v smislu, kako formulirati sinopsis, logline itd., in v to smer se tudi še naprej razvija scenarnica,« pojasnjuje Luzar.

Seveda je za vsak žanr – za dokumentarni film, za televizijske serije, tudi za kratki film – treba zasnovati drugačno delavnico glede na potrebo, ki je za specifičen sektor pomembna. Luzar omeni, da prav v letošnjem letu pripravljajo dokumentarno delavnico. »Želeli bi, da še letos naredimo t. i. Dokumentarnico, ki bo seveda imela povsem drug princip dela, saj dokumentarni film potrebuje drugačen pristop, in mislim, da je tudi to področje, na katerem je treba delati in pomagati avtorjem, da bolje razvijejo svoje dokumentarne projekte.« V DSR imajo tudi željo po razvijanju TV-serij. »Veliko ustvarjalcev razmišlja o tem, v tujini se pojavljajo delavnice za to. Za dobro izvedbo delavnice, posvečene TV-serijam, bi bilo treba dobiti partnerja, recimo RTV SLO, POP TV, VOYO ipd., in narediti nek *thinktank*, ki bi nudil izobraževanje avtorjem glede dela, saj je na tem področju zelo specifično: v glavnem namreč ne gre samo za enega scenarista, ampak za tim scenaristov. V društvu vsekakor ves čas razmišljamo tudi o tem, ampak vsega ne moremo razviti čez noč, seveda pa je za tovrstne projekte vedno ključno tudi vprašanje financ,« dodaja Luzar.

»Scenarnico je treba nemudoma v polnosti sfinancirati [...]. Koristi za naš film so tako velike, finančni vložek za normalno delovanje pa glede na rezultate majhen, tako da za nobeno racionalno filmsko politiko tu ne more biti dileme,« pravi Darko Sinko in dodaja: »Mislim, da je podhranjena scenaristika ključni problem slovenskega filma. Tudi v režiji, filmskih izrazih itd. je nedvomno prostor za napredek, a področje scenaristike je tako neobgledeno, da ogroža vse ostalo. Noben napor za razvoj scenaristike torej ne bo odveč [...]. Tu so stroški realno zelo majhni, mogoče pa je razviti veliko scenarijev in odbrati najboljše.«

»Scenaristi in tudi mnogi drugi ustvarjalci se v resnici ne prestando 'pufamo'. Razvijamo projekt po več let in upamo, da na neki točki pride financiranje, s tem pa odkup ter povrnjen denar in čas, ki smo ga vložili. Je pa v resnici scenarist mnogo premalo plačan za svoje delo v primerjavi z ostalimi delavci na projektu glede na to, koliko več časa, sebe in živcev vložijo v delo,« pojasni Iza Strehar.

»Treba je razvijati in okrepiti poklic scenaristov,« nadaljuje Sinko. »Potrebujemo scenariste kot avtorje, različne pristope, poetike, stile (in žanre), odpreti moramo možnosti izraza, ki se začne pri scenaristiki in ki jih režiserji kot scenaristi mogoče niti ne slutimo. Močna scenaristika lahko navdahne tudi režije, odnos med tema dvema poljema je lahko bolj

zanimiv od tega, kar pri nas prevladuje.« Tudi Irena Gatej razmišlja v to smer: »Pri nas je velika težava, da scenaristi dobijo tako mizeren honorar, da ne pokrije časa, ki ga nekdo vložijo v pisanje. Prav tako je za nekoga, ki bi bil samo scenarist, okolje precej nestimulativno – da si torej nekdo vzame čas in napiše scenarij, ga nese producentu, ki ga prebere in zanj najde režiserja. V tujini to gre, pri nas pa režiserji še vedno diktirajo tempo. Ne se jezit name, to so #dejstva. Režiser in scenarist, to v veliki večini primerov pelje v nekaj, kar je predihal samo en človek; tako imajo vsi liki enako retoriko, besede, razmišljanje. Meni se to zdi velik problem.«

Tudi Luzar se strinja: »Vsi si želimo, da bi imeli več profiliranih scenaristk in scenaristov in slednjih bi bilo seveda več, če bi bilo od tega mogoče živeti. To je sploh pogoj za profil nekega poklica. V sam razvoj scenarija – in tu mislim tako na nacionalni ravni kot na posameznih projektih, pri čemer imam v mislih tudi producente – bi bilo treba več vlagati v razvoj scenarija. Določeni producenti v zadnjem času sicer več vlagajo v razvoj svojih projektov; tudi to se vidi po prisotnosti na raznih mednarodnih delavnicah, po tem, kako razvijajo svoje projekte prek raznih mednarodnih programov. Mislim pa, da je scenaristika sektor, ki je še vedno preveč zapostavljen; ne le da bi bilo treba podvojiti ali potrojiti finance, ampak podeseteriti proračun za razvoj projektov. Bolje ko bodo scenariji pripravljani, bolje ko bodo projekti pripravljani, boljše filme bomo potem dobili na razpise za realizacijo in posledično v kinu. Več ko vlagaj v razvoj scenarijev, boljše filme imaš.«

Kot poudarja Luzar, gre pri Scenarnici »vsekakor za nujen projekt«. Na uspeh delavnice ne gleda samo skozi prizmo realiziranih in podprtih scenarijev, ampak tudi skozi to, kako se s pomočjo delavnice razvija samo področje scenaristike; prav ta napredek in profesionalizacija sta v našem prostoru manjkala. »Zame bo projekt uspešen, ko bo postal neka stalnica – da bomo lahko pogledali, kakšni so rezultati po 10, 20 letih; šele potem lahko govorimo o uspešnosti nekega projekta. Mislim, da je prvenstvena naloga vseh odgovornih, da čim prej zagotovijo neko stabilno okolje. V društvu nenehno poudarjamo, zakaj je tako pomembno povečanje sredstev za financiranje slovenskega filma: ne le zato, da bomo še naprej snemali, več filmov in bolj razkošne, ampak predvsem zato, da bo dofinanciran sam razvoj, profesionalizacija filmskega sektorja. Če se finančna sredstva SFC povečajo na 11 milijonov in doseže kontinuiteta, dobiš neko stabilnost, veš, kdaj bodo objavljeni razpisi, veš, kakšen je cikel nastajanja filmov, in lahko načrtuješ svoj razvoj.«

Senarnica ABC - predavanje na Lokaciji, foto: arhiv DSR

Inventura (2021)

